

ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNİN OLUŞUMU: İDEALİZM / REALİZM TARTIŞMASI VE DİSİPLİNİN ÖZERKLİĞİ

FORMATION OF INTERNATIONAL RELATIONS DISCIPLINE: IDEALISM / REALISM DEBATE AND AUTONOMY OF THE DISCIPLINE

Davut ATEŞ

Dış Ticaret Müsteşarlığı
atesdavut@yahoo.com

ÖZET: Uluslararası İlişkiler disiplini sosyal bilimlerin öteki disiplinleriyle karşılaştırıldığında kısa bir tarihe sahiptir. Her ne kadar modern devletler arasındaki ilişkilerin 1648 tarihli Westphalia Anlaşması ile başladığı kabul edilse de, bu tür ilişkiler uzun süre uluslararası hukuk, tarih ve siyaset bilimi içerisinde değerlendirilmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bunlardan ayrı bir alan olarak belirmeye başlayan disiplinin bugün özerkliğinin yerleştiği konusunda geniş bir kabul vardır. Bu çalışmada, Uluslararası İlişkiler'in disiplin ve kuramsal özerkliğinin oluşum evresi ilk dönem idealizm/realizm tartışması bağlamında incelenecek; tartışma ekseninde yer alan iddiaların geçerlilik düzeyleri sorgulanmadan bu tartışmanın disiplinin özerkliğine nasıl zemin hazırladığı belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler ; Disiplin ; Kuram ; Özerklik

JEL Sınıflaması: F02 ; F50 ; F59 ; Z00 ; Y80

ABSTRACT: International Relations discipline has a short history in comparison to other disciplines in social sciences. Even if it is widely accepted that modern international relations had begun with the Treaty of Westphalia in 1648, this kind of relations had been examined within law, history and political science for a long time. Today there is a great consensus that autonomy of the discipline, which began to appear as a separate field only after the First World War, has established. In this article, formative stage of disciplinary and theoretical autonomy of the discipline will be examined in conjunction with idealism/realism debate of the first period; without questioning the validity of assumptions of in this debate it will be tried to clarify how it prepared a framework for the autonomy of the discipline.

Keywords: International Relations ; Discipline ; Theory ; Autonomy

JEL Classification: F02 ; F50 ; F59 ; Z00 ; Y80

1. Giriş

Modern ulus devletlerin 1648 tarihli Westphalia Anlaşması ile vücut bulmaya başladığı, devletler arasındaki ilişkilerin geçen yüzyılın ortalarına kadar uluslararası hukuk, tarih ve siyaset bilimi içerisinde ele alındığı doğrudur (Rice, 2006). Sosyal bilimlerde devletler arası ilişkilerin münhasıran ayrı bir çalışma alanı haline gelmesi Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlamış (Little, 1999), disiplinin özerkliği İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde iyice belirginleşmiştir. Bu gelişimin günümüze kadar üç ana tartışma ekseninde biçimlendiği kabul edilir: Birincisi, 1920 ve 1930'larda idealizm/realizm, 1950 ve 1960'da gelenekselcilik/davranışsalcılık (traditionalism/behavioralism) ve 1980'leri takip eden dönemde de pozitivism/

postmodernizm/konstrüktivizm tartışmalarıdır (Lapid, 1989b). Süreç içerisinde disiplinin alanı sadece devletler arası ilişkilerle sınırlandırılmayarak devletlerin içinde bulunduğu ortamdaki bütün aktörler arasındaki ilişkileri içine alacak biçimde genişlemiş ve “Uluslararası İlişkiler” (UI)¹ kavramıyla ifade edilir hale gelmiştir.

Sosyal bilimlerdeki öteki disiplinlerde olduğu gibi UI’in inceleme birimi de nihayetinde insandır. İnsanın içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel çerçeve yapısallık arzettiğinden, her sosyal bilim dalı insanın bir yönünü incelerken aynı zamanda bütünsel (holistic) yaklaşıma da sahiptir. Hukuk, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi, iktisat, psikoloji ve daha birçok sosyal bilim arasında disipline ayrı bir alan açan insan ürünü örgüt ulus devlettir. UI devletin dışarıya dönük yüzünü -öteki devletlerle ilişkisini- ve bu çerçevede dışyüzün içinde bulunduğu ortamı inceleyen sosyal bir disiplindir. Genel hatlarıyla bakıldığında disiplinin inceleme biriminin öteki sosyal bilimlerden tamamen yalıtılması sözkonusu değildir (Hobson, 2000: 13). Zira, bir bütün olarak sosyal bilimler insanla ilgili herşeyi inceler ve bunlar arasında uzmanlaşmadan kaynaklanan özerklik çoğu kere belirsizleşir. Özellikle UI sözkonusu olduğunda disiplinin heterojen bir içeriğe sahip olduğu iddia edilir (Evans ve Newnham, 1998).

Sosyal bilimlerdeki disiplin özerkliğinin mevcudiyeti kısmen ortaya atılan kuramların insan gerçeğinin bir yüzünü açıklayabilme kabiliyetiyle ilgili olduğundan, bu bilimlere katılan en son üyelerden olan UI’in sahip olmaya çalıştığı özerklik de disiplin içerisindeki kuramsal açılımlarla gelişmiştir. Disiplin özerkliği büyük ölçüde kuramsal özerkliğe bağlı bulunmaktadır. Elbette bu açılıma zemin hazırlayan ilk çabalar, devletlerin içinde bulunduğu ortamın sadece onlar arasındaki hukuki ilişkilerle veya siyaset biliminin dışyüz uzantısıyla anlaşılamayacağını öne sürerek alana kendine has araştırma konusu ve buna bağlı yöntemler tayin etmeye çalışan girişimlerden gelmiştir. Ancak, münhasır araştırma konusu ve yöntem öteki sosyal bilimlerden yalıtılma anlamına gelmemektedir. Zaten disiplinin kuramsal gelişimi içerisinde hem inceleme alanı/birimi hem de yöntem konusunda öteki disiplinlere bağlı açılımlar kendini gösterir.

Bugün gelinen noktada, devletlerin dışyüzlerinin içinde bulunduğu ortamın -küreselleşme süreci veya postmodernite ifadeleriyle tanımlanan- arzettiği karmaşa (Brown ve diğerleri, 1995) UI’in inceleme birimi/alanı (devletin dışyüzü/uluslararası) üzerindeki ayrıcalıklı konumunu tehdit etmeye başlamıştır (Rosenau, 1976). Geçen yarım yüzyıl boyunca bu alandaki kuramsal açılımlarla özerkliğini pekiştiren disiplin bugünün küresel dünyasında konumunu yeni kuramsal dönüşümlerle koruma ihtiyacı hissetmektedir. Sık sık dile getirildiği gibi küresel bir dünya devleti vücut bulmadığı sürece disiplinin özerkliğinin ortadan kalkmayacağı tezi gücünü koruyor olsa da; çeşitlenen ilişki biçimleri, devletlerin dışyüzlerinin belirsizleşmesi, dışyapı-ıçyapı ayırımının kayboluyor izlenimi vermesi (Keohane ve Nye, 1977), kimlik/kültür/cinsiyet/çevre gibi konularda yapılan alan çalışmalarının disipline eklenmesi (Vandersluis, 2000; Jacquín-Berdal ve diğerleri, 1998; Keohane, 1989; Odysseos ve Seckinelgin, 2002; Paterson, 2001) gibi olguların yeni kuramsal tasarımları zorlaştırdığı gözlenmektedir. Özerkliğin tehdit edildiği bir dönemde, disiplinin oluşum evresindeki tartışmalar bağlamında özerkliğin geçmişte

¹ Çalışmada bir disiplin olarak Uluslararası İlişkiler’e atıf yapılırken UI kısaltması, uluslararası alandaki ilişkileri ifade etmek için de “uluslararası ilişkiler” ibaresi kullanılmıştır.

nasıl tesis edildiğinin anlaşılması, disiplinin geleceğinin aydınlatılması açısından önem taşımaktadır.

Uİ'in sosyal bilimler içerisinde ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkması, hem disiplin hem de kuramsal özerkliğinin oluşması büyük ölçüde ilk evre idealizm-realizm tartışmasının sonuçlarıdır. Sonraki dönemde disiplinin tarihiyle ilgili değerlendirmelere her ne kadar idealizm ve realizm arasındaki yaklaşım farklılığından kaynaklanan incelemeler damgasını vurmuş olsa da (Çalış ve Özlük, 2007) iki yaklaşımın Uİ'in oluşumuna birbirlerini tamamlayıcı biçimde katkı yaptıkları konusuna pek değinilmez. Eğer Uİ sosyal bilimler içerisinde bugün ayrı bir disiplin olarak yer edindiye -son zamanlarda özerkliği tehdit altında olsa bile-, bunda ilk dönem tartışmalarının birbirlerini tamamlayıcı olmalarının önemli payı vardır. Ayrı disiplin olma niteliğinin elde edilmesinde idealizm daha çok disiplin özerkliğinin, realizm ise kuramsal özerkliğin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada, disiplinin oluşumuna zemin hazırlayan idealizm-realizm tartışması² özerkliğin tesisi açısından yeniden okunacak; tartışmanın taraflarınca ortaya atılan karşıt varsayımların geçerliliği irdelenmeden idealizmin ve realizmin birbirlerini bütünlüycü biçimde özerkliğin tesis edilmesinde nasıl işlevler üstlendikleri gösterilmeye çalışılacaktır.

2. Disiplin Özerkliği

Sosyal bilimler ailesinde yeni bir disiplinin ortaya çıkışı büyük oranda ayrı bir çalışma alanı keşfedilmesine ve bunun sınırlarının tanımlanabilmesine -inceleme birimi-, ve alan ve birime ilişkin kuramsal açılımlar yapılabilmesine bağlıdır. En kapsayıcı şekliyle felsefe, siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, psikoloji, hukuk, iktisat gibi alanlar arasında yeni bir disiplinin belirmesi, çeşitlenen sosyal ilişkilere bağlı olarak bu genel alanların bilinen kuramsal çerçevesiyle incelenme imkanı bulunamayan yeni alanların keşfiyle mümkündür. Sosyal bilimlerdeki disiplinlerarası bağımlılık ve özerkliğin insan gerçeğinin anlaşılmasına bağlı olarak disiplinlerin düzey durumları vasıtasıyla yapısal dengede bulunduğu varsayılır. Her bir sosyal disiplin kendi analiz düzeyi çerçevesinde özerk iken, aynı zamanda öteki diğer disiplinlerle iç içedir (Miller, 1983) -sosyal disiplinlerin mutlak özerkliğinden bahsetmek olası değildir-.

Çoğu durumda yeni disiplin bir ana disiplinin alt kolu veya birkaç disiplinin ortak keşişme alanı -disiplinlerarası- olarak algılsa bile -örneğin siyaset sosyolojisi, liderlik psikolojisi, siyaset ekonomisi, medeniyetler tarihi, siyasal düşünceler tarihi, uluslararası hukuk, uluslararası iktisat gibi-, kimi örneklerde yeni disiplinin kendine has ayrı bir sosyal bilim alanı olması da söz konusudur -ayrı bilim alanı uzmanlaşmayla mümkün, aynı zamanda da öteki disiplinlerle iletişimi azaltan bir olgu olabilmektedir- (Snow, 1993). Disiplinler arası ilişkileri ve alt/üst alan tanımlamalarını makro/mikro kavramlarıyla açıklamak mümkündür. Bir analiz düzeyinde makro konumda olan bir disiplin, başka bir analiz düzeyinde mikro olabilir (Alexander, 1987).

² Son dönemde yapılan bazı araştırmalar, Uİ tarihinin miladı kabul edilen idealizm/realizm tartışmasının aslında hiç olmadığını göstermeye çalışır (Wilson, 1998; Ashworth, 2002; Thies, 2002).

Disiplin özerkliği elde etme, öteki disiplinlerle bağımlılık halinde bulunma ve alt/üst disiplin kavramlaştırılmalarının çerçevesinde UI'e bakıldığında; disiplin kısa tarihi gelişiminde kendine has bir çalışma alanı ve inceleme birimi keşfetmiş - uluslararası/devletin dışyüzü-, bu çerçevede öteki sosyal bilimlerle ilişkili olmak üzere birçok alt alan üretebilmiş veya mevcut alt alanlar -ya da disiplinlerarası olanlar- kısmen ya da tamamen UI şemsiye altına geçmiştir³ -dış politika, uluslararası örgütler, uluslararası hukuk, uluslararası iktisat gibi-. Bu çerçevede, sosyal bilimlerde disiplin özerkliği kendine özgü çalışma alanı ve buna bağlı inceleme birimleri/alanları bulunması demektir.

UI'e disiplin özerkliği kazandıran ilk çabalar Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya politikasında uygulanan idealist girişimlerden gelmiştir. Felaketin hemen ardından devletler arasındaki ilişkilerin barışçıl şekilde nasıl düzenlenebileceği ve herkesin güvenliğinin sağlandığı bir ortamın nasıl yaratılabileceği sorununun çözümü amacıyla (Smith, 1995) özellikle dönemin ABD Başkanı W. Wilson'un çabalarıyla Milletler Cemiyeti kurulmuş, devletler arasında cereyan eden eski gizli diplomatik ilişkilerin -idealist bakışta savaşların en önemli nedeni kabul edilir- (Hollis ve Smith, 1990) açık hale getirilmesini, uluslararası ticaret ve hukuk yoluyla dünya üzerinde açık bir sistem kurulmasını teminen çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar UI'in hukuk, tarih ve siyaset bilimleriyle bir arada incelenmesini tartışmaya açmış ve disiplinin münhasır bir sosyal bilim alanı olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Disiplinin hukuktan ayrışması devletler arası ilişkilere bakışın negatiften pozitif dönüşümüyle mümkün olmuştur. Önceleri devletler arası ilişkilerin çoğunlukla uluslararası hukuka konu olabileceği, bunun da ana konusunun savaşta uygulanacak kurallar olduğu düşüncesi hakim bulunuyordu (Schreuer, 1993). Bu bakış açısı negatif öğeler içermekte olup, savaş halinde devletlerin yapmaması gereken eylemlere ilişkindir. Halbuki, iki savaş arası dönemde uluslararası politikaya hakim olan idealist eğilim devletlerin yapması gereken eylemlere odaklanmış, bu da konuya pozitif bakış açısı getirerek devletler arası ilişkilerin yasakçılıktan işbirliğine dönüşmesini temin etmiştir. Yasaklardan öteye işbirliği konularının varlığı mümkün olduğundan ve uluslararası ilişkilere sadece geleneksel hukuki açıdan bakmak yetersiz olacağından, disiplin ayrı bir çalışma alanı haline gelmeye başlamıştır. Bu dönemde idealistlerin uluslararası örgütler yoluyla devletler arasında hukuk inşa etmeye giriştikleri görülse de, bu çalışmaların geleneksel hukuku aşarak disiplinin ayrı bir alan olarak ortaya çıkmasına katkı sağladığı kuşkusuzdur. Zira yeni bakış açısıyla var olan ilişkileri hukukla düzenleme yerine, bunları hukukla dönüştürme düşüncesi -ideali- yer edinmeye başlamıştır.

Disiplinin klasik tarihten ayrışması da idealist eğilimin bir sonucudur. Geleneksel uygulama biçimiyle tarih genellikle medeniyetler üzerinde odaklanmış, alan içerisinde önemli yere sahip siyasi tarih de devletler arasındaki ilişkilerin yazımı konusunda uzmanlaşmıştır. Tarih, olayları yazma tekniği olarak yerleşmişken, yeni filizlenen UI siyasi tarihten ayrı olarak devletler arası ilişkilerde geçerli genel kuralların belirlenmesinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Levy, 1997). İdealist öğeler yoluyla uluslararası tarihin yapımına ve yazımına devlet yöneticilerinin bizzat

³ Alt alan üretilmesi bir taraftan disiplinin özerkliğini yerleştirirken, öte yandan ilgi alanını dağıtarak ve alan uzmanlaşması yaratarak disiplin bütünlüğünü azaltabilmektedir. Sosyoloji için bkz. (Calhoun, 1992).

katılabileceği ve genellikle savaşlar tarihi olarak incelenen siyasi tarihin gidişatının değiştirilebileceği yolundaki inanç, uluslararası ilişkileri siyasi tarihin boyunduruğundan kurtararak ayrı bir çalışma alanına dönüştürmüştür (Smith, 2000). Buna rağmen, Uİ'yi ayrı bir disiplin olarak kabul etmeyen tarihçi bakış açıları 1960'larda hala vardır (Smith ve Booth, 1995).

Disiplinin siyaset biliminden ayrışmasında da idealist eğilimin payı kaydadeğerdir. Devletle ilgili olan olgular üzerinde yoğunlaşan modern siyaset bilimi çalışma alanını devletin sınırları olarak belirlemiştir.⁴ Devlet ötesi ilişkiler de siyasi tarih ve uluslararası hukukun alanına girdiğinden siyaset biliminin devletin dışyüzünü doğrudan inceleme birimi kabul etmesi imkansızlaşmıştır. Siyaset bilimince devletin dışyüzüyle ilgili çalışmaların disiplin içerisinde ikincil olarak algılanması bu yüzdendir. Ancak, idealist eğilim sayesinde devletler arası ilişkilerin siyaset bilimi içinde ana inceleme konularından biri olabileceği anlaşılmış ve disiplinin siyaset biliminden ayrışmasına neden olmuştur (Schmidt, 1998; Maclean, 1981). Bu ayrışma, bir süreliğine Uİ'in çalışma alanının sadece devletler arasında "barış" ve "savaş" konularıyla sınırlı kalmasına yol açmış (Smith, 2000),⁵ ardından gelen kuramsal açıklamalarla inceleme konuları çeşitlenerek disiplin özerkliği belirginleşmiştir.

Uİ'in hukuk, tarih ve siyaset bilimlerinden ayrışması⁶ büyük ölçüde idealizmin uluslararası ilişkilere getirdiği yeni bakış açısının sonucudur. Önceleri savaşlar tarihi, savaş kurallarının gelişimi ve kısmen de siyaset biliminin bir alt dalı olarak düşünülen devletler arası ilişkiler, idealizmle birlikte yeni bir çerçeveye bürünmüştür.⁷ İdealistler, savaşların meydana gelmesinin ana nedenini devletler arasında mevcut olan güven eksikliğine dayandırmışlar, bunun gizli diplomasiyi ve savaş ittifaklarını tahrik ederek savaşı bir gerçekliğe dönüştürdüğünü iddia etmişlerdir. Öyleyse savaşların önlenmesi için yapılması gereken şeyin, öncelikle devletler arasındaki güvensizliğin giderilmesi olduğunu, bunun yolunun da açık iletişimden ve örgütlenmeden geçtiğini, böylece devletler arasında ortak güvenliğin tesis edilerek kalıcı barışın sağlanabileceğini ileri sürmüşlerdir (Burchill, 2001). İdealistlerin bu varsayımlarının geçerliliği daha sonraki tartışmalarda sıkça sorgulandıysa da, Uİ'in sosyal bilimler içerisinde ayrı bir disiplin haline gelmesinde bu varsayımların payı yadsınmaz. Zira uluslararası ilişkiler ayrı bir çalışma alanı,

⁴ Elbette bugün Uİ disiplininin klasik referansları kabul edilen Tychudydes, Machievelli, Hobbes, Kant gibi düşünürlerin uluslararası ilişkilere dair bir kısım görüşleri bulunmakla birlikte, klasik felsefenin siyasetle ilgili düşüncelerinin modern siyaset bilimine ilk yansımalarının ulus devlet yoluyla olduğu, dolayısıyla başlangıçta modern siyaset biliminin ulus devlet sınırlı bir disiplin biçimini aldığı söylenebilir.

⁵ Daha sonra Uluslararası Politika Kuramı'nı geliştirecek olan Waltz'un 1950'lerdeki ana çalışma konusu henüz "savaş"tır. Bkz. (Waltz, 1959).

⁶ Oluşum evresinde Uİ'nin ayrıştığı disiplinler elbette bunlarla sınırlı değildir. Örneğin iktisat da bu kapsamda ele alınabilir.

⁷ Akademik bir disiplin olarak Uİ'in ilk önemli yazarlarının E.H. Carr (tarihçi) ve H.J. Morgenthau (siyaset bilimci) gibi realistler olması disiplinin açısından çelişkiliymiş gibi görünebilir. Halbuki, sözkonusu olan çelişkiden ziyade tarafların buldukları konulardan kaynaklanan işbölümüdür. İdealist politikalar dönemin iktidardaki siyasi seçkinlerince uluslararası ilişkilede fiilen uygulanmış, buna karşın akademi bu politikalara eleştirel tavır takınarak hem Uİ'nin disiplin özerkliğinin ortaya çıkmasına hem de eleştirinin realizm yönünde olmasına yol açmıştır.

bu alanda hareket eden devletlerin dışyüzü de temel inceleme birimi olarak belirlenmiştir.

İki savaş arası döneme damgasını vuran idealizm İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerini realizme bırakmış, bu süreçte bir taraftan Uİ'in kuramsal özerkliği ortaya çıkmaya başlarken, öte yandan realizmle bağlantılı olarak disiplin yeni dünyayı yönetme peşindeki Amerikan pragmatizmine siyasi alternatifler hazırlayan bir bilim dalı biçiminde de algılanmıştır (Hoffmann, 1977; Smith, 1987).

3. Kuramsal Özerklik

Sosyal bilimler içerisinde ortaya çıkan yeni disiplinin oluşmasında disiplin özerkliği ilk, kuramsal özerklik de ikinci evreyi oluşturur. Her ne kadar yeni çalışma alanının/biriminin keşfi disiplin özerkliğini sağlamış olsa da, bu durum kuramsal girişimlerle desteklenmediği takdirde; disiplinin çok uzun ömürlü olamayacağı açıktır.

Sosyal bilimlerde kuramsal özerklik, belirlenen çalışma alanı ve inceleme birimine -disiplin özerkliği evresi- ilişkin kuram geliştirebilme kabiliyetinin doğal sonucudur.⁸ Doğal bilimlerde olduğu gibi sosyal olgulara ilişkin kuram da doğrudan bilimselliği çağırıştır -bu durum Uİ için de geçerlidir- (Baldwin, 1993).⁹ Pozitivist paradigma çerçevesinde kuram oluşturma sürecinin “sorunsalın tanımlanması, varsayımların ortaya konması, gözlem ve/veya deney yapılması, sonuçların varsayımları desteklemesi durumunda -doğrulanması- öteki olgulara genelleştirilmesi” (Popper, 1959) biçiminde tanımlanması halinde, bu çizgide kuram geliştirebilen disiplinlerin kuramsal özerkliklerinden bahsedilebilir.¹⁰ Sosyal disiplinlerin hepsinin nihayetindeki inceleme birimi insan gerçeği olduğundan dolayı, disiplinler arasında kuram uyarlama -kavram veya kuram ödünç alma- uygulaması sıklıkla başvurulan bir yöntemdir (Tilly, 1981). Bu durum disiplinlerarası yeni disiplinlerin çıkışına da zemin hazırlamaktadır (Dogan, 1996). Uyarlama biçiminde bile olsa, ödünç alınan kuramsal yaklaşım disiplinin alanına ve inceleme birimine başarılı bir şekilde uygulanabilmişse, sonuç yine kuram geliştirebilme kabiliyeti, dolayısıyla kuramsal özerkliğin varlığı olarak algılanır.¹¹

Uİ'e kuramsal özerkliği sağlamaya dönük ilk girişimler İkinci Dünya Savaşı sırasında/sonrasında realist düşünürlerden gelmiştir.¹² İdealistler tarafından disiplin özerkliği evresinde belirlenen çalışma alanı -uluslararası ilişkiler- ve inceleme birimine -devletlerin dışyüzüne- ilişkin realistler tarafından ortaya atılan varsayımlar

⁸ Walt kuram için iki önemli kıstastan bahseder: 1-Alanındaki gelişmeleri açıklayabilme gücü. 2- Kuramın iç üretkenliği (Walt, 2002). Kuramın bu kıstaslara sahip olması kuşkusuz içinde bulunduğu disiplinin kuramsal özerkliğini temin eder.

⁹ Sosyal bilimlerdeki bilimsellik, doğal bilimlerde uygulanagelen yöntemlerin insan ve onunla ilgili sosyal olgulara da uygulanabileceği varsayımından güç alır (Skinner, 1990).

¹⁰ Pozitivizmin dayatmacılığı başkalarınca eleştirilse de (Kratohwil, 2003), kuram oluşturma sürecinde “deney” dışındaki koşulların varlığı sosyal bilimlerde genel kabul görmüştür.

¹¹ Uİ'in gelişiminde buna en iyi iki örnekten birincisi mikro-ekonomideki pazar/aktör analizinin uluslararası ilişkilere anarşi/devlet biçiminde uyarlanması. Bkz. (Waltz, 1979). İkincisi ise sosyolojide geliştirilen yapılandırma kuramının (Giddens, 1984), konstruktivizm biçiminde uluslararası ilişkilere uygulanmasıdır. Bkz. (Wendt, 1999).

¹² Realizm kimilerince kuram olarak değerlendirilmez (Gilpin, 1986; Rosenthal, 1991). Ancak, bu geleneğe dayandırılın veya onun eleştirisi olsun Uİ kuramları büyük oranda ilk realistlerin oluşturduğu kavramsal çerçeveden oluşmuştur.

ve kavramsal tanımlamalar disiplindeki kuram oluşturma sürecinin ilk basamaklarını oluşturur. Her ne kadar bu girişimler bilimsel kabul edilmese de (Lijphardt, 1974), sonraki dönemdeki bilimsel kuramların altyapısını oluşturmuşlardır. Klasik realistlerin kavram tanımlama ve varsayım oluşturma çabaları sonuçta idealist girişimlerin saflığını ortaya koyma amacını taşımasına rağmen, disiplinin kuramsal özerklik elde etmesinde önemli yapıtaşlarıdır.¹³

İdealistlerin uluslararası kalıcı barışı temin etme yolunda giriştikleri fiili politikaların İkinci Dünya Savaşı'nı önleyememesi (Mearsheimer, 2005) üzerine, idealistler bunun nedenlerini açıklama yoluna gitmişler ve bu çabalar da Uİ literatürüne yerleşen birçok temel kavramın doğuşuna neden olmuştur. Bu yüzden sonraki dönemde disiplinin kuramsal yapısına yerleşen belli başlı kavramları ve bunların getirdiği varsayımları¹⁴ kısaca gözden geçirmekte yarar var. Zira, çağdaş Uİ kuramlarının gelişiminde bu kavramların sahip olduğu işlevler önemli yer tutmaktadır.

“İç/Dış Ayrımı: Uluslararası ilişkiler ayrı bir çalışma alanı haline geldiyse, disiplinin uğraş alanı devletin dışyüzü ve bunun içinde bulunduğu çerçevedir -uluslararası-. İç ve dış yapılar birbirinden tamamen farklıdır ve disiplin ancak bu farkların tanınmasıyla kendisine özgü yaklaşımlar geliştirebilir. İç/dış çerçeveler birbirleriyle kıyaslanamazlar, yapılabilecek karşılaştırmalar sadece kıyaslanamaz olduklarını teyit edecektir.” İç/dış yapılar arasındaki keskin tanımlamaların bugünün dünyasına nasıl uyarlanabileceği veya gerçekten uyarlanıp uyarlanamayacağı konusu güncel kuramsal tartışmalarda (Ikenberry, 2001) tanımlayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

“Anarşi: İç/dış çerçevelerin kıyaslanamazlığının en önemli kanıtı kuşkusuz merkezi bir yönetimin birincide varlığı ikinci ise yokluğudur. Merkezi hükümetin bulunmaması anlamında uluslararası alan anarşik olarak tanımlanmıştır. Anarşide devletlere neyi yapmaları veya neyi yapmamaları gerektiği konusunda bağlayıcı emirler verebilecek bir üst otorite mevcut değildir. Uluslararası anarşi Hobbes tarafından kavramlaştırılan “doğal durum”a benzer -tabii yasaların geçerli olması-. Ahlaki kurallardan bağımsızlık uluslararası sistemin temel niteliklerindedir.” Kavram, sonraki dönem Uİ kuramlarının özerklik kazanmasında köşe taşlarından biridir. Egemenliğe sahip devlet içindeki siyasetle, egemenin olmadığı uluslararasıdaki siyasetin farklılığını tasvir edici işleve sahip kavram, hem realizm hem de realizmi eleştiren kuramların birbirlerini besleyici şekilde gelişmesini temin etmektedir.

“Devlet: Anarşik ortamdaki devlet doğal durumdaki bireye -bencil olan ve kendi çıkarlarını korumaya ve artırmaya çalışan akılcı varlık- benzetilmiştir. Her ne kadar devleti bireyler oluşturuyor olsa da, Uİ'nin devletlerin iç yapılarını ana inceleme konusu yapması diye bir şey söz konusu değildir. Disiplinin devletlerin dışyüzüne eğilmesi ve içinde bulunulan anarşik ortam çerçevesinde devletleri birey gibi alarak araştırmalar yapması gerekir.” Devlet dendiğinde her ne kadar akla daha çok siyaset bilimi disiplini geliyor olsa da, ilk realistlerin devlet/birey benzetmesi, anarşik ortamdaki devletin Uİ disiplini tarafından ana inceleme birimi şeklinde yerleşmesini

¹³ Uluslararası ilişkilere ilişkin pozitivist kuramlar geliştirme arefesinde (1960'ların başında) Uİ'nin ayrı bir disiplin olup olmadığı sıklıkla tartışılıyordu. Bkz. (Kaplan, 1961).

¹⁴ Bu kavramlar realist geleneğin klasikleri sayılan iki eserde geçenlerdir. Bkz. (Carr, 1946; Morgenthau, 1992).

sağlamış, bu bakışı savunan veya bunu eleştiren UI kuramlarının başvurmak zorunda olduğu kavramsal bir referans haline gelmiştir.

“Egemenlik: İç/dış ayırımında devletin dış anarşik ortamda bireyle özdeşleştirilmesinin en önemli gerekçesi egemenliktir. Öyle veya böyle devlet, kurulu olduğu toprak parçası ve insan topluluğu üzerinde egemen konumdadır. Egemenliğin en önemli göstergesi, vatandaşlar arasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde nihai karar vericiliktir. Egemenliğin dışarıya yansımaları bağımsızlık biçimindedir. İç egemenlik-dış bağımsızlık devletin anarşik ortamdaki hareketlerine yön verir. Anarşide egemenler arasındaki ilişki biçimleri geçerlidir.” Kavram, UI’in birincil analiz birimi olan devleti tanımlar, bugünkü tartışmalarda da, egemenliğin sürmesi veya aşınması bağlamındaki kuramsal tartışmalarda çerçeve belirleyici bir işleve sahiptir.

“Akılsallık (rationality): Anarşik ortamdaki devlet doğal durumdaki bireyle özdeşleştirildiğinden ve insanın kendi başına bırakıldığında aklının emirleri doğrultusunda hareket edeceği kabul edildiğinden, devletin de anarşide akılcı davranacağı varsayılmıştır.” Sosyal bilimlerin her alanındaki tartışmalarda bir şekilde atıf yapılması ve tanımlanması zorunluluğu bulunan kavram -insanın akılsallığı bağlamında-, UI’in ana inceleme biriminin temel nitelikleri arasında sayıldığından, özellikle disiplin içindeki eleştirel ve post-... tartışmalarda yeni açılımlar yapılmasına zemin hazırlamıştır.

“Ulusal Çıkar: Anarşik ortamda akılcı davranması beklenen devlet sonuçta modern anlamıyla ulus devlet olduğuna göre, devletçe tanımlanan öncelikler de ulusal çıkarlardır. İnsanın özü itibarıyla çıkarlarına düşkün olması gibi, devlet de ulusal çıkarlara düşkündür.” Realizm yorumları olan çağdaş kuramlar kavramın geleneksel anlamı üzerinde ısrar ettiği, aykırı öteki yaklaşımlarda ise iç/dış arasındaki ayrımın belirsizleşmesine paralel olarak ulusal çıkarın da köklü dönüşebileceği ve tekil yorumun bugünü anlamayı zorlaştıracağı ifade edildiği dikkate alındığında, kavramın disiplin içindeki işlevi açıktır.

“Güvenlik: Devletlerin bulunduğu ortam anarşik olduğundan, burada gözlemlenecek en önemli sorun devletin güvenliğinin sağlanmasıdır. Her devlet kendi güvenliğini kendisi sağlamakla yükümlüdür.” İnsan, toplum veya devlet için vazgeçilmez ihtiyaçlardan biri kuşkusuz güvenlidir. Disiplin içindeki tartışmalarda özellikle küresel sorunların geleneksel ulusal güvenlik algılayışlarını kökten sarsıcı durumunun ortaya konması çerçevesinde, kavramın, yeni açılımlara yol verebilecek işlevi bulunmaktadır.

“Güç: Anarşik ortamda güvenlik en önemli sorun ve güvenliğin sağlanması sahip olunan güçle doğru orantılı olduğundan ulusal çıkar güçle özdeşleştirilmiştir. Buradaki güç elbette birçok değişkene sahip olsa da, gücün en önemli göstergesi başkalarına emir verebilme kabiliyeti ve emirlerin yerine getirilmesidir. Güç kavramı uluslararası ilişkilerin analizinde merkezi bir konuma sahiptir ve uluslararası politika güç mücadelesi biçiminde kavramlaştırılır.” Ulusal çıkar, güvenlik ve güç zincirinde, geleneksel yaklaşımlarda devlet-güç ikilisinin işlevinin ötekilere -öteki devletlere- karşı vaziyet almak şeklinde değerlendirilmesi mümkündür. Halbuki disiplin içindeki yeni yaklaşımlarda geleneksel güç algılamasının ve uygulamasının zincirde tersine giderek güvenliği riske edebileceği

ve ulusal çikara zarar verebileceği dillendirilerek, “güç”ün disiplininin ortak zeminindeki vazgeçilmez kavramsal işlevi teyit edilmiş olur.

“Birincil/İkincil Konular Ayırımı: Gücün siyasi, iktisadi ve askeri vb. birçok bileşeni olduğu kabul edilmesine karşın, belirleyici olanın siyasi/askeri olduğu kuşku götürmez. Askeri yeteneğe sahip devletlerin anarşik ortamda istedikleri siyasal sonuçları daha kolay elde ederek güvenliklerini sağlama konusunda daha becerikli oldukları varsayılır.” Realizm dışındaki kuramlarda, dönüşen küresel ilişkiler çerçevesinde artık bu ayırımın somut zemininin bulunmadığı ifade ediliyor olsa da, iktisadi alandaki gelişmelerin hala devletlerin denetiminde - devletler arası ikili veya çok taraflı anlaşma ya da örgütler yoluyla- gelişiyor olması ve istendiğinde müdahale edilebileceği teziyle realistler bu ayırımda hala ısrarcıdır (Waltz, 2000). Dolayısıyla kavram disiplin içindeki kuramsal tartışmalarda işlevsel konumunu korumaktadır.

“Güçler Dengesi: Anarşide belirleyici olanın güç olduğu ve güvenliğin ancak onunla sağlanabileceği öngörüldüğünden, devletler arasındaki güçler dengesinin bütün anarşik ortamın güvenliğini sağlama -savaşların asgariye indirilmesi- konusunda daha elverişli olduğu varsayılmıştır.” Merkezi bir otoritenin olmadığı durumda -anarşi-, aktörler arasındaki güç dağılımının sistemin barış veya savaşa meydan vermesinde temel etken olduğu hususu Uİ kuramlarınca dünya politikası analizinde başvurulan noktalardan biri olmuştur. Gerçekçiliğin çağdaş yorumları, yapının anarşik niteliği bulunduğu sürece sistem-içi değişimin güç dağılımından kaynaklanacağını ve yapının ana niteliğinin değişmeyeceğini varsayar (Waltz, 2000).

“Savaş: Uluslararası ortamda sık sık vuku bulan savaşlar anarşinin getirdiği bir sonuç olmakla beraber, aynı zamanda anarşinin gereklerine göre hareket edemeyen devletlerin -veya onların yöneticilerinin- yol açtığı felaketlerdir.” Uİ’in disiplin özerkliğinden kuramsal özerkliğe doğru ilerlemesi sürecinde savaş olgusu merkeziliğini her zaman korumuştur. Anarşik yapının meşru aktörleri arasındaki şiddet öteki tür şiddetlerden ayrılarak alanın çerçevesinin tanımlanmasında önemli işlevler üstlenmiştir. Buna karşın, hem savaş hem de güçler dengesi kavramları realizm eleştirisi şeklindeki öteki kuramsal girişimlerde de kullanılan sorunsallardandır¹⁵.

Klasik realistlerin idealizm eleştirisi sırasında Uİ disiplini içerisinde tanımlamaya çalıştıkları kavramlar elbette bunlarla sınırlı değildir. Ancak, burada kısaca özetlenen kavramlar sonraki kuramsal çalışmaların gelişmesinde anahtar rol oynamış ve disiplinin bilimsel yapıya kavuşmasının ve kuramsal özerklik elde etmesinin ön basamaklarını teşkil etmiştir.¹⁶ Üstelik ilk dönem realistlerince belirli bir çerçeve içinde yeni anlamlar ve tanımlar yüklenen temel kavramlar, takip eden tartışmalarda sadece realist geleneğin yeni yorumları tarafından sahiplenilmemiş, disiplin içinde realizm eleştirisi şeklinde ortaya çıkan birçok kuramsal girişim

¹⁵ Bazı yeni liberal kuramcılar güçler dengesi yerine uluslararası ilişkilerin hegemonya üzerine kurulu olduğunu öne sürerler. Bkz. (Keohane, 1984).

¹⁶ Bu kavramların, disiplinin kuramsal özerkliğinin sadece idealizm/realizm türevleri olan ve bilimsel olduğu kabul edilen yeni liberalizm/yeni realizm çerçevesinde ele alınmasına ve kuramsal tekellemeye yol açtığı görülmektedir. Bu nedenle eleştirel, post-yapısalcılık ve kimi zaman konstrüktivizmin bilimsel kriterlerden yoksun olduğu iddia edilmiştir. Bkz. (Keohane, 1988; Schweller, 1999).

tarafından yeniden tanımlanmaya çalışılarak gönderme yapılması zorunluluk arz eden kavramlardan olmuştur.

Bir disiplinin kuramsal özerkliğe kavuşmasının ilk aşaması üzerine kuram inşa edilebilecek kavramlar bütünü bulunması ise,¹⁷ Uİ’de kuram için ihtiyaç duyulan bu bütünü sistematik olarak klasik realistler oluşturmuştur.¹⁸ Elbette Uİ’nin sonraki dönemde hem disiplin hem de kuramsal özerkliğinin yerleşmesi siyaset biliminin temel sorunsalı iç politikada ne ise, aynı sorunsalın uluslararası araştırmada araştırma konusu yapılmasıyla¹⁹ ve inceleme konularında “barış” ve “savaş” ana temalarının dışına çıkılmasıyla mümkün olmuştur.²⁰

4. Sonuç

Bugün sosyal bilimlerde içerisindedir özerk bir disiplin olarak kabul edilen Uİ’in kuramsal düzeyde gelişimi ilk evrede yar alan idealizm-realizm tartışmasıyla başlatılır. Ardından gelen tartışmalarda ortaya atılan kuramların bu ilk karşılaşmayla ilgisi kurularak bugünün seçerisi çıkarılır. Yeni liberalizm ve uluslararası kurumsalcılık²¹ kısmen idealist yaklaşımlara, yeni realizm de klasik realizme dayandırılır. Halbuki disiplin içinde yer edinmeye çalışan öteki aykırı kuramsal girişimlerin -örneğin eleştirel (Cox, 1981; Hoffman, 1987; Gill, 1995), postmodern veya postyapısalcılık (Ashley, 1981; Walker, 1980 ve 1993), konstrüktivizm (Katzenstein, 1996; Ruggie, 1998; Wendt, 1999; Kratochwil, 2000)- ilk dönem yaklaşımlarıyla kuramsal ilgilerinin kurulması biraz zor görünmektedir, ve bu nedenle de disiplin içinde değerlendirilmezler (Crawford, 2001). Bu zorluk disiplinin özerkliğinin tartışma konusu edilmesine zemin hazırlar. Zira aykırı yaklaşımların Uİ’in ilk evresinin oluşturmuş olduğu mirasla ilgisinin bulunmadığı, dolayısıyla disiplinin hem çalışma alanı/inceleme birimi hem de kuramsal yönden özerkliğinin olmadığı iddia edilir. Böylece, Uİ’in yapay bir disiplin olduğu ve post-... gelişmişlik evresinde yerinin olmadığı ileri sürülür (Crawford, 2000). Buna karşın ilk evre tartışmalarında kendilerine referans bulabilen kuramlar çerçevesinde, devletin halihazırdaki egemen ve birincil aktör niteliği üzerinde durularak,²² bunun tamamen son bulmadığı her durumda Uİ’in sosyal bilimlerde içerisindedir özerk bir disiplin olarak var olmaya devam edeceği sonucu çıkar. Aslında aykırı kuramların

¹⁷ Kavramsal altyapı kuram oluşturmayı kolaylaştırdığı gibi kuramın açıklama gücünü de artırır (Fararo, 1992).

¹⁸ Uİ’deki kavram inşasını sadece realistlerin yaptığı söylenemez. Örneğin “uluslararası örgüt” kavramı, kökeni idealizme dayanan birçok çağdaş Uİ kuramının temelini teşkil etmektedir -uluslararası kurumsalcılık gibi-. Ancak bu, idealistlerin disiplin, realistlerin ise kuram oluşumuna daha çok katkı yaptıkları gerçeğini değiştirmez.

¹⁹ Örneğin iç politikanın kapsayıcı teması adalet arayışı ise, aynı temanın uluslararası ilişkilerde de yer edinmesi disiplinin özerkliğine katkı sağlamıştır (Brown, 1997).

²⁰ Gelecekte de bugünkü Uİ ana temalarının dışına çıkabilme kabiliyetine bağlı olarak Uİ’in ayrı bir disiplin olarak varlığının devam edeceği iddia edilir (Rengger, 2000; Smith, 1992; Schmidt, 2002).

²¹ Uluslararası kurumsalcılık yeni liberalizmle ayrıştırılması zor bir kategori olup, çoğu değerlendirmede liberal kurumsalcılık şeklinde ifade edilir. Kurumsalcılık için bkz. (Ikenberry, 2001; Keohane ve Martin, 1998). Kurumsalcılık eleştirisi için bkz. (Grieco, 1995). Yeni liberalizm için bkz. (Moravcsik, 1997). Yeni liberalizm veya kurumsalcılık kökenleri idealizme dayanan çağdaş Uİ kuramları olarak ele alınabilir (Maghroori, 1982).

²² Devletin egemenliği üzerinde duranlar üstelik sadece realistler olmayıp öteki bazı kuramcılar da egemenliğin bugünün dünyasında hala merkezi yere sahip olduğunu ileri sürerler. Bkz. (Krasner, 1995).

yanlışlamaya çalıştığı şey bir disiplin olarak UI'den ziyade, disipline ilk evre tartışmalarda kavramsal rengini veren belirli bir yaklaşımdır -realizm-.

Aykırı kuramcılar iddialarını nihayetinde ilk evrede belirlenen çerçeve ve kavramsal altyapı üzerinden geliştirmektedirler. Örneğin uluslararasıdaki anarşinin verili olmadığını ve aktör/yapı ortak girişimiyle ortaya çıkarıldığını ve dönüşebileceğini göstermeye çalışan konstrüktivizm (Wendt, 1992 ve 1999), disiplin içinde yerleşmiş bulunan anarşi kavramını tartışmaya açarak disiplinin özerkliğini onaylar vaziyet almaktadır. Ya da realizme esin kaynağı olan Machievelli ve Hobbes gibi eski düşünürlerle ait metinlerinin farklı okumayla uluslararası ilişkilere bambaşka bir pencereden bakılabileceğini iddia eden postyapısalcılar (Walker, 1989) yine aynı şekilde disiplinin özerkliğini teslim etmiş görünürler. Bu durum aslında UI'in özerkliğinin yerleşmiş olduğunu gösterir.

Sosyal bilimlerde herhangi bir disiplin çerçevesinde inceleme alanı/birimine ilişkin karşıt kuramlar geliştirilmesi (Lapid, 1989a) elbette disiplin özerkliğini azaltan değil artıran bir olgudur. Karşıtlığın temeli sonuçta kullanılan ortak kavramlardan anlaşılacak şeylerin farklılığına dayanmaktadır. Bir disiplini oluşturan belirleyici öğelerin çalışma alanı/birimi ve kavramsal altyapının varlığı olduğuna ve kuramların karşıtlığı ortak kavramların kullanılmasıyla açığa çıktığına göre, benzer kavramlara dayalı kuramsal karşıtlıklar özerkliğin varlığının ve tanınmışlığının ifadesidir.

İlk dönem idealist-realist tartışması her ne kadar genellikle disiplin içindeki kuramsal gelişimin başlangıcı şeklinde yorumlansa da, bundan daha önemlisi UI'in disiplin ve kuramsal özerkliğinin oluşumuna yaptığı katkılar çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Bu çalışmada, disiplinin özerkliği bağlamında ilk evre tartışmasının taşıdığı işlevsellik gösterilmeye çalışılmıştır. UI'in bizatihi bir disiplin olarak ortaya çıkmasında, hem disiplin hem de kuramsal özerkliğe sahip olmasında ilk evre karşıt yaklaşımlarının birbirlerini tamamlayıcı niteliği gözardı edilemez. Zaten takip eden gelişmelere bakıldığında UI'in özerkliğinin ilk dönem tartışması ekseninde çizilen çerçeve -paradigma- içerisinde yakın zamana kadar olgunlaşarak geliştiği görülecektir.²³ Bu, özerkliğin sürekli biçimde korunabileceği anlamına da gelmemektedir. Zira hızlanan küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı gelişmeler disiplinin çalışma alanını -uluslararası- belirsizleştirmekte, inceleme biriminin -devlet- merkeziliğini azaltarak disiplin özerkliğinin korunmasını zorlaştırmaktadır.

Sosyal bilimlerde içinde özerk bir disiplin olarak UI'in bu konumunu küreselleşen ilişkilerin gelişimine bağlı olarak koruyup koruyamayacağı büyük oranda ilk evre tartışmalarına benzer yeni açılımlar yapıp yapılamamasına bağlı görünmektedir. Disiplinin özerkliği bağlamında yapılan/yapılacak tartışmaların yine iki ana eksen etrafında döndüğü görülmektedir. *Birincisi*, çalışma alanı/inceleme birimi. Dünya politikasının artık uluslararasından ziyade küresel nitelikler göstermeye başladığı, bu çerçevede küresel ortamda etkin olarak hareket eden aktörlerin sadece devletler değil başkaları da -çokuluslu şirketler, sivil toplum girişimleri, uluslararası örgütler, küresel terör teşekkülleri gibi- olduğu yolunda güçlenen görüşler doğrultusunda, disiplinin çalışma alanının uluslararasından küresele, inceleme biriminin de tekillikten -devlet- çoğulluğa doğru kaydığı iddia edilebilir. Bu bağlamda, UI'in

²³ Disiplinin 1960'lardan sonraki gelişimi içerisinde; davranışsalcılık-gelenekselcilik arasındaki yöntem tartışması, yeni realizmin ve yeni liberalizmin bilimsel kuramlar biçiminde okunması UI'in hem disiplin hem de kuramsal özerkliğini yerleştirmiştir.

alan/birimini ayırıcı tanımlamanın ilk olarak disiplinin adı üzerinde yoğunlaşacağı görülmektedir -uluslararası yerine küresel, devletlerin dışyüzü yerine küresel aktörlerin hepsi-. *İkincisi* ise değişen alan/birime uygulanabilecek kavramsal/kuramsal girişimler. Dönüşmekte olan çalışma alanı/inceleme birim(ler)ine bağlı olarak ilk aşamada tanımlayıcı kavramların oluşturulması ve ardından bu kavramlar üzerine karşıt kuramların geliştirilebilmesi, disiplinin özerkliğinin devamında belirleyici olabilecektir. Dünya politikasının yeni durumunu açıklayıcı kuram geliştirebilme kabiliyeti disiplin özerkliğinin en önemli test alanını oluşturacaktır. Disiplini geçmişte siyaset biliminden, hukuktan, tarihten ve kısmen iktisattan bağışık hale getiren niteliklerin dönüşen ilişkiler çerçevesinde belirsizleştiği ve bu disiplinlerde de artık küresel ilişkileri açıklayıcı bir kısım kuramsal girişimlerin ortaya çıktığı dikkate alındığında, Uİ disiplininin yine bir yol arayışında olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek.

Hem alan/birim hem de kuram olarak özerkliği ciddi biçimde tehdit altında olan disiplinin küresel karmaşadaki yol ayrımından kendine özgü yaklaşımlar geliştirerek özerk bir disiplin olarak çıkabilmesi zor olmakla birlikte mümkündür. Bunun en önemli iki gerekçesi vardır. *Birincisi*, egemenlikleri aşmıyor bile olsa dünya politikasının görünür gelecekte devletler ve ortaya çıkan öteki aktörlerin ortak katılımıyla yürütüleceği gözlenmektedir. Bu çerçevede, çalışma alanı/inceleme birimi bağlamında Uİ'i -veya muhtemel yeni adıyla küresel ilişkileri- öteki sosyal disiplinlerden özerk kılabilecek alan/birim hala mevcuttur. *İkincisi*, önceki önermeye bağlı olarak disiplinin kendine özgü kavram ve/veya kuram inşa edebilmesi veya mevcut kavramsal ve kuramsal yapısını yeni duruma göre dönüştürebilmesi olasıdır. Zaten disiplin içindeki üçüncü dalga tartışmaların yoğunlaştığı noktaların bir kısmı da bunlardır.

Referanslar

- ALEXANDER, J.C. (1987). Action and its environment. J.C. ALEXANDER (Der.) *The micro-macro link*, İçinde, Berkeley, University of California Press.
- ASHLEY, R. (1981). Political realism and human interests. *International Studies Quarterly*, 25 (2), 221-226. ss.
- ASHWORTH, L.M. (2002). Did the realist-idealist great debate really happen?: A revisionist history of international relations. *International Relations*, 16 (1), 33-53. ss.
- BALDWIN, D.A. (der.) (1993). *Neorealism and neoliberalism: the contemporary debate*. New York: Columbia University Press.
- BROWN, C., ROBERT, E., PETTIT, P. (Der.) (1995). *International affairs: a companion to contemporary political philosophy*. Oxford: Blackwell.
- BROWN, C. (1997). Theories of international justice. *British Journal of Political Science*, 27 (2), 273-297. ss.
- BURCHILL, S. (2001). *Realism and neorealism*. İçinde: S. BURCHILL (Der.) *Theories of International Relations*. New York, Palgrave.
- CALHOUN, C. (1992). *Sociology, other disciplines and the project of a general understanding of social life*. İçinde: T.C. HALLIDAY, M. JANOWITZ (Der.) *Sociology and its publics*. Chicago: University of Chicago Press.
- CARR, E.H. (1946). *The twenty years' crisis 1919-1939: An introduction to the study of international relations*. London: Macmillan.
- COLEMAN, J.S., FARARO, T.J. (1992). Introduction. J.S. COLEMAN, T.J. FARARO (Der.) *Rational choice theory: Advocacy and critique*, İçinde, Newbury Park: Sage.

- COX, R. (1981). Social forces, states and world order: Beyond international relations theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 10 (2), 126-155. ss.
- COX, R. (1996). A perspective on globalization. J.H. MITTELMAN (Der.) *Globalization: critical reflections*, İçinde, Boulder: Lynne Rienner.
- CRAWFORD, R.M.A. (2000). *Idealism and realism in international relations: beyond the discipline*. London: Routledge.
- CRAWFORD, R.M.A. (2001). International relations as an academic discipline: if it's good for America, is it good for the world?. R.M.A. CRAWFORD, D.S.L. JARVIS (Der.) *International relations - still an American social science? Toward diversity in international thought*, İçinde, New York: State University of New York Press.
- ÇALIŞ, Ş., ÖZLÜK, E. (2007). Uluslararası ilişkiler tarihin yapısökümü: İdealizm-realizm tartışması. *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, (18).
- DOGAN, M. (1996). Political science and the other social sciences. R. GOODIN, H.D. KLINGEMANN (Der.), *A new handbook of political science*, İçinde, Oxford, Oxford University Press.
- EVANS, G., NEWNHAM, J. (1998). *The penguin dictionary of international relations*, New York: Penguin.
- GIDDENS, A. (1984). *The constitution of society: outline of the theory of structuration*, Berkeley: University of California Press.
- GILL, S. (1995). Globalization, market civilization, and disciplinary neo-liberalism. *Millennium: Journal of International Studies*, 24 (3), 399-424. ss.
- GILPIN, R. (1986). *Political economy of international relations*. Princeton: Princeton University Press.
- GRIECO, M. (1995) Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. C. KEGLEY (Der.) *Controversies in international relations theory*, İçinde, New York: St. Martin's Press.
- HOBSON, J.M. (2000). *The state and international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HOFFMAN, M. (1987). Critical theory and the inter-paradigm debate. *Millennium: Journal of International Studies*. 16 (2), 231-249. ss.
- HOFFMANN, S. (1977). An American social science: International relations. *Daedalus*. 106 (3), 41-60. ss.
- HOLLIS, M., SMITH, S. (1990). *Explaining and understanding international relations*, New York: Clarendon Press.
- IKENBERRY, G.J. (2001). *After victory: Institutions, strategic restraints and the rebuilding of order after major wars*. New York: Princeton University Press.
- JACQUIN-BERDAL, D., OROS, A., VERWIJ, M. (Der.) (1998). *Culture in world politics*. New York: St. Martin's Press.
- KAPLAN, M. (1961) Is international relations a discipline?. *The Journal of Politics*, 23 (3), 462-476. ss.
- KATZENSTEIN, P. (Der.) (1996). *The culture of national security: Norms, identity in world politics*. New York: Columbia University Press.
- KEOHANE, R.O., NYE, J.S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Boston: Little&Brown Company.
- KEOHANE, R.O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton: Princeton University Press.
- KEOHANE, R.O. (1988). International institutions: two approaches. *International Studies Quarterly*. 32, 379-396. ss.
- KEOHANE, R.O. (1989). International relations theory: Contributions of a feminist standpoint. *Millennium: Journal of International Studies*, 18 (2), 245-253. ss.

- KEOHANE, R.O., MARTIN, L. (1998). The promise of institutionalist theory. M. BROWN. (Der.) *Theories of war and peace*, İcinde, MA: MIT Press.
- KRASNER, S. (1995). Compromising westphalia. *International Security*, 20, 115-151. ss.
- KRATOCHWILL, F. (2000). Constructing a new orthodoxy? Wendt's "social theory of international relations" and the constructivist challenge. *Millennium: Journal of International Studies*, 29 (1), 73-102. ss.
- KRATOCHWILL, F. (2003). The monologue of 'science'. *International Studies Review*, 5, 124-128. ss.
- LAPID, Y. (1989a) Quo vadis international relations? Further reflections on the "next stage" of international theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 18 (1), 77-88. ss.
- LAPID, Y. (1989b) The third debate: on the prospects of international theory in a post-positivist era. *International Studies Quarterly*, 33 (3).
- LEVY, J. (1997). Too important to leave to the other: history and political science in the study of international relations. *International Security*, 22 (1), 22-33. ss.
- LIJPHARDT, A. (1974). International relations theory: great debates and lesser debates. *International Social Science Journal*, 26 (1).
- LITTLE, R. (1999). Historiography and international relations. *Review of International Studies*, 25 (2), 291-299. ss.
- MACLEAN, J. (1981). Political theory, international theory and problems of ideology. *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 10 (2), 102-125. ss.
- MAGHROORI, R. (1982). Introduction: major debates in international relations. R. MAGHROORI, B. RAMBERG (Der.) *Globalism versus realism: International relations' third debate*, İcinde, Boulder: Westview Press.
- MEARSHEIMER, J. (2005). E.H. Carr vs. idealism: The battle rages on. *International Relations*, 19 (2), 139-152. ss.
- MILLER, P.H. (1983). *Theories of developmental psychology*. New York: W.H. Freeman.
- MORAVCSIK, A. (1997). Taking preferences seriously: A liberal theory of international politics. *International Organization*. 51 (4), 513-553. ss.
- MORGENTHAU, H.J. (1992) *Politics among nations*, New York: McGraw Hill.
- ODYSSEOS, L., SECKINELGIN, H. (Der.) (2002). *Gendering the international*. London: Palgrave.
- PATERSON, M. (2001). Green politics. S. BURCHILL (Der.) *Theories of international relations*, İcinde, New York: Palgrave.
- POPPER, K. (1959). *The logic of scientific discovery*. London: Hutchinson.
- RENGGER, N. (2000). Political theory and international relations: Promised land or exit from eden?. *International Affairs*, 76 (4), 755-770. ss.
- RICE, D.A. (2006). An overview of the field of international relations. *International Law and Organizations*. (Spring Issue).
- ROSENAU, J. (1976). International studies in a transnational world. *Millennium: Journal of International Studies*, 5 (1), 1-20. ss.
- ROSENTHAL, J. (1991). *Righteous realists*. Baton Rouge: Louisiana State University Press.
- RUGGIE, J.G. (1998). *Constructing the world polity*. London: Routledge.
- SCHMIDT, B. (1998). *The political discourse of anarchy*. Albany State: University of New York Press.
- SCHMIDT, B. (2002). Together again: reuniting political theory and international relations theory. *British Journal of Politics and International Relations*, 4 (1), 115-140. ss.

- SCHREUER, C. (1993). The waning of the sovereign state: towards a new paradigm for international law. *European Journal of International Law*, 4, 447-471. ss.
- SCHWELLER, R.L. (1999). Fantasy theory. *Review of International Studies*, 25, 147-150. ss.
- SKINNER, Q. (Der.) (1990). *The return of grand theory in the human sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SMITH, S. (1987). The development of international relations as a social science. *Millennium: Journal of International Studies*, 16 (2), 189-206. ss.
- SMITH, S. (1992). The forty years detour: the resurgence of normative theory in international relations. *Millennium: Journal of International Studies*, 21 (3), 489-506. ss.
- SMITH, S. (2000). The discipline of international relations: still an American social science?. *British Journal of Politics and International Relations*, 2 (3), 374-402. ss.
- SMITH, T. (1995). A wilsonian world. *World Policy Journal*, 12 (2).
- SMITH, S., BOOTH, K. (Der.) (1995). *International relations theory today*. Cambridge: Polity Press.
- SNOW, C.P. (1993). *The two cultures*. Cambridge: Cambridge University Press.
- THIES, C.G. (2002). Progress, history and identity in international relations theory: the case of the idealist-realist debate. *European Journal of International Relations*, 8 (2).
- TILLY, C. (1981). *As sociology meets history*. New York: Academic Press.
- VANDERSLUIS, S.O. (Der.) (2000). *The state and identity construction in international relations*, London: Macmillan.
- WALKER, R.B.J. (1980). Political theory and the transformation of world politics. *World Order Studies Program*. Occasional Paper No.8, Princeton: Centre for International Studies.
- WALKER, R.B.J. (1989). The prince and 'the pauper': tradition, modernity and practice in the theory of international relations. J. DERIAN, M. SHAPIRO (Der.) *International/intertextual relations: Postmodern readings of world politics*, İçinde, New York: Lexington Books.
- WALKER, R.B.J. (1993). *Inside/outside: International relations as political theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WALT, S.M. (2002). The enduring relevance of the realist tradition. I. KATZNELSON, H.V. MILNER (Der.) *Political science: The state of the discipline*, İçinde, New York: American Political Science Association.
- WALTZ, K.N. (1959). *Man, the state and war: a theoretical analysis*. New York: Columbia University Press.
- WALTZ, K.N. (1979). *Theory of international politics*. New York: Random House.
- WALTZ, K.N. (2000). Structural realism after the cold war. *International Security*, 25 (1), 5-41. ss.
- WENDT, A. (1992). Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International Organization*, 46 (2), 391-425. ss.
- WENDT, A. (1999) *Social theory of international politics*. New York: Cambridge University Press.
- WILSON, P. (1998) The myth of the 'first great debate'. *Review of International Studies*, 24 (5).